

6. Астафьев А. Ю. Процессуальная независимость судьи как субъекта доказывания: пределы дискреционных полномочий // Вестник Воронежского государственного университета. Серия "Право". 2013. № 1. С. 327-339.;

7. Васяев А.А. Должен ли суд проявлять активность при исследовании доказательств? // Современное право. 2009. № 11. С. 96-101.

8. Захаров Д.А., Руденко А.В. Роль суда в формуванні доказової бази у кримінальному провадженні // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». Том 25 (64). 2012. № 2. С. 199-204.

9. Малахова О. Щодо процесуального порядку визнання доказів недопустимими в судовому розгляді // Правова політика в Україні: питання теорії та практики: збірник матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовтня 2014 року): в 2 т. К.: Національна академія прокуратури України, 2014. Т. 2. С. 213-215.

10. Пономаренко Д. Визнання доказів не допустимими за критеріями ЕСПЛ та їх реалізація. URL: <https://blog.liga.net/user/ponomarenko/article/20313> (дата звернення: 09.01.2020).

11. Панова А.В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2016. 226 с.

УДК 340.13

Черних Є.М.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та публічного адміністрування

ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Вітчизняна правова система збагатилась поняттям, закріпленим на найвищому конституційному рівні, що становить ключовий елемент правничого тезаурусу, нормативний ідеал та фундаментальний загально правовий принцип – верховенство права – яке отримало в сучасному політично різноманітному світі безпрецедентне визнання. Їм послуговуються як лідери визнаних демократій, так і авторитарних урядів. Разом з тим, на думку правників, урядовців та політологів, цей концепт має настільки складний та розгалужений зміст, що не залишає надії на його вичерпне визначення. Врешті решт, створюються передумови того, що концепт верховенства права перетвориться на пустопорожню фразу, позбавлену чітких орієнтирів, яка може використовуватися для виправдання будь-яких політичних режимів. Відносна визначеність або навіть невизначеність при більш вимогливому ставленні до верховенства права, не є проблемою лише неокріплених правопорядків, вона актуальна і в країнах зі сталими демократичними традиціями. Тому наукове завдання з'ясування основних підходів до розуміння верховенства права залишається «на передовій» загального теоретичного правознавства.

Треба зауважити, що підхід до розкриття семантичного смислу «верховенства права» як цілісної мовної одиниці залежить від того, в якому значенні сприймається цей концепт. В значенні загального принципу верховенство права характеризується через комплекс взаємопов'язаних елементів або складових, які розуміються як субпринципи, що виводяться із текстів законодавчих актів та судової практики, та відбивають переважно зовнішні, формальні ознаки цього принципу. Кількість таких елементів верховенства права точно не визначена, окремі автори налічують десятки, а на думку М. Козюбри, їх можна нарахувати мало не сотню [1, с.8]. До складових елементів принципу верховенства права

зокрема відносять: принципи рівності, справедливості, правової визначеності, розмірності або пропорційності (які розуміються як співмірність), судового контролю над втручанням у право кожної людини на свободу, ефективності мети і засобів правового регулювання, розумності та логічності закону тощо. Такий підхід отримав назву поелементного. Його прихильниками у нас є П. Рабинович, О. Луців та інші. Недоліками поелементного підходу є те, що він є порівняно спрощеним, так би мовити, арифметичним, оскільки зводить верховенство права до набору певних елементів; також, зосереджений, головним чином, на формальних, зовнішніх проявах цього принципу, залишаючи без належної уваги його сутнісну сторону, природу права.

Інший підхід, що отримав назву інтегративного (А. Дайсі, С. Головатий, М. Козюбра, С. Шевчук та інші) виходить з того, що верховенство права є інтегральним поняттям, який поряд з формальними проявами або елементами права, відбиває також матеріальні (органічні, субстантивні) аспекти, які стосуються ціннісних та моральних критеріїв права у площині прав і свобод людини. Так, відомий вітчизняний дослідник верховенства права С. Головатий, вважає, що структурно і змістовно цей юридичний принцип можна досягнути тільки в сукупності наступних засадничих елементів:

- 1) доктрини природних прав людини, оскільки, ідея верховенства права немислима без визнання за основними правами і свободами людини природного походження;
- 2) доктрини суспільного договору;
- 3) доктрини верховенства права (від А. Дайсі до сучасного тлумачення) [2, с.1415].

На думку прибічників інтегративного підходу, поняття верховенства права в узагальненому вигляді містить сукупність ідеалів, принципів, інститутів, механізмів та процедур, які є суттєвими для захисту прав людини. Тож, цей підхід приділяє значну увагу ціннісним аспектам права. Методологічно та й змістовно цей підхід вважається більш перспективним та корисним.

Проте, на нашу думку, поелементний та інтегративний підходи не виключають розкриття концепту верховенства права через його мовні складники, а саме через послідовне визначення поняття «право» та поняття «верховенство», яке є поширеним підходом у вітчизняній науці. Проте з ним не всі погоджуються. До речі, С. Головатий у багатьох роботах наголошує на хибності такого підходу. Він вважає, що принцип верховенства права – це щось більше, ніж праворозуміння: «верховенство права, як воно існує у правничому житті цивілізованого світу, слід сприймати як цілісне поняття, як цілісне явище, як цілісну юридичну категорію, які не можна пояснювати через зміст чи значення кожного зі слів, що присутні в українській фразі» [2, с.1631].

На нашу думку, цій позиції можна заперечити наступними аргументами.

В аспекті вимог логіки не правильно розкривати зміст похідного концепту, яким є верховенство права, в обхід розуміння родового до нього поняття права. До того ж, очевидно, що зміст поняття верховенства права передбачає філософський рівень осмислення самого права, оскільки протиставляється формально-юридичному, позитивному усвідомленню права в контексті співвідношення права і закону. Не важко побачити, що у фокусі концепту верховенства права знаходяться основні проблеми метафізики права, що передбачають питання що розуміти під терміном «право», про походження права, про його сутність, про змістові горизонти права та на основне питання моральної етики, відоме як проблема Сущого та Належного. Важливо те, що саме в аспекті праворозуміння постають ключові для усвідомлення верховенства права питання. Показово, що сам С. Головатий ставить правильне розуміння поняття верховенства права в залежність від пануючої парадигми праворозуміння, наполягаючи на рішучій зміні

юридичного позитивізму на природне-право [2, с.1632]. Тож, навіть, якщо концепт верховенства права за змістом більше ніж праворозуміння, то він не виключає останнє; навпаки, праворозуміння є необхідною передумовою та концептуальним підґрунтям інтерпретації верховенства права.

Не можна обійти увагою й поняття верховенства оскільки воно передбачає важливе питання: по відношенню до чого право має вище положення.

Література:

1. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи. Право України. 2010. № 3. С. 6-18.

2. Головатий С. Верховенство права. У 3-х книгах. Книга 3: Верховенство права: український досвід. К. Вид-во «Фенікс». 2006. 1747 с.

УДК 342.72/.73:616-036.21

Шебаніц Д.М.

кандидат історичних наук, доцент кафедри права та публічного адміністрування

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

Суспільна небезпека, масштабність розповсюдження загроз, спричинених пандемією і новизна такого явища для сучасного світу обумовлюють необхідність всебічного наукового дослідження питань та особливостей реалізації конституційних прав громадян в період пандемії.

Україна, як і інші країни світу зіткнулася з нагальною необхідністю швидко та ефективно протидіяти викликам сьогодення, які спричинені розповсюдженням вірусної інфекції COVID-19. Фактором, що значно ускладнює існуючий стан є відсутність попереднього досвіду та неможливість використання такого, адже ретроспективний огляд дає підстави стверджувати, що відомі історії пандемії ще ніколи не супроводжувалися таким миттєвим моніторингом поширення у всьому світі. До того ж, варто зазначити, що першочерговою задачею для всього світу стало вжиття таких належних, дієвих та жорстких заходів, які б були спрямовані не лише на надання медичної допомоги, особам, які вже мають захворювання, а й таких, що б мінімізували випадки інфікування інших людей.

У березні 2020 року Кабінет Міністрів України виніс постанову щодо запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Зазначеним нормативно-правовим актом в Україні введено карантин, а саме такі адміністративні та медико-санітарні заходи, які застосовуються задля запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб, а також запроваджено ряд заборон. На думку деяких правників та представників як національної, так і міжнародної наукової спільноти такі заборони та обмеження певною мірою йдуть в розріз з положеннями національного законодавства, а подекуди мають й певні ознаки неконституційності [1, С. 167]. Отож, зазначеною нами вище постановою були запровадженні основні профілактичні протиепідемічні заходи. Акцентуємо увагу на тому, що вони неодноразово змінювалися, аби посилити чи навпаки послабити існуючі